

بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی (مطالعه موردی شهر کرج)

الناز نیبری	گروه شهرسازی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
زهرا سادات سعیده زرآبادی*	استاد گروه شهرسازی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
آرش وحید	استادیار گروه شهرسازی، واحد تهران غرب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
محمود رضایی	گروه معماری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی، مطالعه‌ای بنیادی- توسعه‌ای با رویکرد کیفی و استراتژی موردکاوی در شهر کرج انجام داده است. داده‌ها از طریق بررسی اسناد فرادست، مطالعات کتابخانه‌ای و مصاحبه با ۲۰ نفر از خبرگان دانشگاهی و اجرایی، به شیوه نمونه‌گیری هدفمند جمع‌آوری شد. تحلیل داده‌ها با بهره‌گیری از روش دلفی فازی و نرم‌افزار اکسل انجام شد و مؤلفه‌های کلیدی حکمرانی خوب شهری با تأکید بر رویکرد انتقادی تبیین گردید. نتایج نشان داد که تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران با بیشترین وزن، محور اصلی حکمرانی مطلوب شهری بوده و ضرورت برنامه‌ریزی جامع برای مقابله با بحران‌های متنوع شهری را تأکید می‌کند. همچنین، هماهنگی منطقه‌ای، کارایی و اثربخشی مدیریت شهری و نوآوری سازمانی، از دیگر ابعاد اثرگذار در مدل بومی‌سازی حکمرانی شناخته شدند. یافته‌ها تأکید دارند که تحقق حکمرانی خوب شهری مستلزم رویکردی جامع، مشارکتی و چندجانبه میان نهادهای دولتی، شهرداری، بخش خصوصی و جامعه مدنی است. بومی‌سازی این مدل در کلان‌شهر کرج، با توجه به ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، می‌تواند الگویی کارآمد برای سایر شهرهای ایران باشد و زمینه‌ساز توسعه پایدار، عادلانه و هوشمند شهری شود. این پژوهش ضمن ارائه چارچوب نظری مبتنی بر داده‌های معتبر، نقش فناوری‌های نوین، شفافیت، پاسخگویی و عدالت اجتماعی را در ارتقای کیفیت حکمرانی شهری برجسته می‌کند.

کلیدواژه‌ها: حکمرانی خوب، حکمرانی شهری، حکمرانی خوب شهری، دیدگاه انتقادی، کلان‌شهر کرج.

۱- مقدمه

رشد سریع و بی‌رویه شهرنشینی در کشورهای در حال توسعه، به ویژه ایران، باعث شده که نظام‌های سنتی مدیریت شهری دیگر نتوانند پاسخگوی تحولات پیچیده و نیازهای متنوع جمعیت‌های شهری باشند. این تحولات علاوه بر فشارهای جمعیتی، تحت تأثیر دگرگونی‌های عمیق اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و روند جهانی شدن قرار گرفته‌اند که ساختارهای اجتماعی را در سطوح مختلف داخلی، منطقه‌ای و جهانی پیچیده‌تر کرده است (زیاری و همکاران، ۱۴۰۲). این پیچیدگی‌ها در حالی که بخشی از فرایند طبیعی توسعه هستند، در عین حال می‌توانند منجر به بحران‌های مدیریتی و بی‌ثباتی شوند، بنابراین نیاز به بازنگری اساسی در نظام‌های مدیریت شهری و اتخاذ رویکردهای نوین که توانایی اداره پایدار شهرها را داشته باشند، کاملاً احساس می‌شود (شجاعی باغینی و صفوی، ۱۳۹۹). شهرها باید فراتر از نقش سنتی خود به عنوان مکان‌های تجمع مشکلات تبدیل به مراکز توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شوند که نه تنها جمعیت شهری بلکه کل جامعه ملی را بهره‌مند سازند (Wang et al., 2019).

رویکرد حکمرانی خوب به عنوان راهکاری نوین در مدیریت شهری در چند دهه اخیر جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است؛ رویکردی که مشارکت گسترده مردم، بخش خصوصی و جامعه مدنی را در برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شهری ضروری می‌داند و به جای ساختارهای متمرکز و اقتدارگرا، تأکید بر تعامل و همفکری میان سه ضلع اصلی شهر دارد. این مدل برخلاف نظام‌های سنتی که معمولاً از بالا به پایین اداره می‌شدند، به دنبال ایجاد کنش متقابل و به رسمیت شناختن نقش فعال همه ذی‌نفعان است (Biswas et al., 2019). اما در ایران، با وجود آشنایی و پذیرش نسبی این مفاهیم، هنوز بسترهای اجرایی مناسب برای تحقق حکمرانی خوب فراهم نشده است و بسیاری از نهادهای اجتماعی و

فرهنگی مهم جایگاهی در این نظام مدیریتی ندارند که این مسأله موجب ناکارآمدی و نارسایی در اجرای کامل این رویکرد شده است.

نظریه انتقادی که منشأ آن مکتب فرانکفورت و تفکر انتقادی است، به عنوان چارچوبی تئوریک با رویکردی انتقادی و رهایی‌بخش، ساختارها، روابط قدرت و پیش‌فرض‌های غالب حکمرانی خوب را به چالش می‌کشد (الهیوردی زاده و همکاران، ۱۳۹۵). برخلاف نظریه‌های مرسوم که بر حل مسأله متمرکزند، نظریه انتقادی قصد دارد وضعیت‌های نابرابر و سلطه‌گر را شناسایی و تغییر دهد و به دنبال رهایی انسان‌ها از هرگونه شکل بردگی و سلطه است. این رویکرد به جای ساده‌سازی مسائل، به پیچیدگی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی توجه می‌کند و بر ضرورت درک نظام‌مند و کل‌نگر مشکلات تأکید دارد (قربانی و کشوریان آزاد، ۱۳۹۶). از این منظر، نظریه انتقادی علاوه بر نقد ساختاری، توسعه روش‌های تحلیلی جایگزین را نیز ترویج می‌کند و مفاهیم حکمرانی خوب را نه به عنوان موضوعی بدیهی، بلکه به عنوان مسئله‌ای باز و قابل بررسی معرفی می‌نماید (الهیوردی زاده و همکاران، ۱۳۹۵).

یکی از نقدهای اصلی که پژوهش حاضر به الگوی رایج و جهانی حکمرانی خوب وارد می‌کند، عدم توجه به زمینه‌ها و شرایط بومی و تاریخی کشورهای خاص به ویژه ایران است. شاخص‌های جهانی حکمرانی، که اغلب مبتنی بر تجارب کشورهای توسعه‌یافته غربی طراحی شده‌اند، نمی‌توانند ویژگی‌ها و واقعیت‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی ایران را بازتاب دهند. نهادهای قدرتمندی که نقش مهمی در زندگی اجتماعی و سیاسی ایران دارند، در این شاخص‌ها جایی ندارند و گاهی به عنوان مانع در برابر تحقق شاخص‌های تعریف شده دیده می‌شوند. چنین رویکردی باعث نادیده گرفتن ظرفیت‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد ایران می‌شود و نیاز به طراحی مدل‌ها و شاخص‌هایی بومی،

اولویت اول برای بهبود شرایط اجرای حکمرانی خوب شهری است.

نوروزی و همکاران در سال ۱۴۰۰ تحقیقی با عنوان «بازخوانی حکمرانی خوب در پرتو چشم‌اندازهای ناهمسان: برنامه بهینه‌سازی سیاست‌گذاری عمومی، دستورکار گذار به دموکراسی یا راهبرد بازتولید هژمونی» انجام دادند. در این نوشتار کوشش شده است تا با بهره‌گیری از تمهیدات برگرفته از روش‌های کیفی پژوهش، به ویژه روش تحلیل گفتمان انتقادی، مفروضات، سازمایه‌ها و نشانگرهای همبسته با خوانش‌های سه‌گانه حکمرانی خوب مورد واکاوی قرار گیرد. کاظمی و رحمانی در سال ۱۳۹۹ در پژوهشی با عنوان «ارزیابی حکمرانی خوب شهری برای شهرهای ایران؛ مطالعه موردی: شهر اهواز» پرداختند. نتایج این بررسی میدانی نشان می‌دهد که میانگین حسابی قضاوت شهروندان درباره همخوانی عملکرد شهرداری اهواز با حکمرانی خوب برابر با ۱۰۴۱ و شورای اسلامی شهر اهواز برابر با ۱۰۲۲ است. در سطح شاخص‌ها نیز حاکمیت قانون در عملکرد شهرداری و شورای اسلامی شهر با میانگین ۱۰۶۶ بهترین وضعیت و مشارکت‌پذیری با میانگین ۰۰۹۸ بدترین وضعیت را داشت. در تفکیک منطقه‌ای پاسخ‌دهندگان نیز، اگر بپذیریم منظور پاسخ‌دهندگان از شهرداری، مدیریت شهرداری در سطح منطقه مربوطه است، عملکرد مدیریت منطقه ۳ با میانگین ۱۰۲۶ بیشترین و عملکرد مدیریت منطقه ۱ با میانگین ۰۰۹۴ کمترین انطباق را با اصول حکمرانی خوب داشتند. از نظر درجه‌بندی سطح انطباق عملکرد شهرداری و شورای اسلامی شهر اهواز با اصول حکمرانی خوب، وضعیت این دو سازمان (با میانگین ۱۰۳۱) در طیفی چهارمرتب‌بندی بین بد تا خوب، در سطح ضعیف ارزیابی می‌شود.

پرزبیلوویچ و کونا (۲۰۲۴) پژوهشی با عنوان «حاکمیت در عصر دیجیتال: ظهور حالت‌های حکومت

زمینه‌مند و زمانه‌مند را به شدت افزایش می‌دهد تا بتواند واقعیت‌های موجود را دقیق‌تر تحلیل و راهکارهای عملی ارائه کند.

این پژوهش با تمرکز بر کلان‌شهر کرج، که مرکز مهم جمعیتی و اقتصادی استان البرز و متأثر از مشکلات و انتقال مسائل از تهران است، به دنبال تدوین الگویی بومی‌سازی شده از حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی است. شهر کرج به دلیل رشد سریع جمعیت و گسترش کالبدی، با چالش‌های فراوانی در مدیریت شهری روبروست که بازتابی از مسائل کلان‌شهر تهران نیز می‌باشد. هدف اصلی تحقیق، پاسخ به این پرسش کلیدی است که چگونه می‌توان الگویی بومی و متناسب با ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی، تاریخی و سیاسی کرج تدوین کرد که علاوه بر نقد عمیق وضعیت موجود، راهکارهای عملی و کارآمد برای بهبود حکمرانی شهری ارائه دهد و مدل حکمرانی مطلوب و متناسب با شرایط خاص این شهر را معرفی نماید. این رویکرد می‌تواند به ارتقای کیفیت زندگی شهری و پایداری توسعه در کرج کمک شایانی کند.

۲- پیشینه پژوهش

خمجانی و همکاران در سال ۱۴۰۱، پژوهشی با عنوان «تحلیل تطبیقی حکمرانی خوب شهری - مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۰ شهر تهران» انجام دادند. نتایج به دست آمده از تحقیق نشان داد میانگین مطلوبیت شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در منطقه ۱۰ شهر تهران کمتر از حد متوسط بوده؛ بنابراین، این منطقه از وضعیت نامناسب و نامطلوبی از حکمرانی برخوردار است. نتایج حاصل از تحلیل مدل ویکور برای رتبه‌بندی مناطق نشان می‌دهد که منطقه ۲ وضعیت بهتری داشته و منطقه ۱۰ (به عنوان منطقه کم‌برخوردار) در

۳- مبانی نظری

حکمرانی در فرهنگ لغت بین‌المللی وبستر، مترادف با حکومت، حکمرانی، فرمانروایی، امارات، زمامداری، نظارت، اداره، و تدبیر خردمندانه امور است به گونه‌ای که منجر به نتایج مطلوب گردد (ملکی و همکاران، ۱۳۹۷). در دهه ۱۹۹۰ میلادی، حکمرانی به یکی از واژه‌های محوری علوم اجتماعی به ویژه حوزه نظریه سیاسی، علوم سیاسی و جغرافیای انسانی تبدیل شد. طبق تعریف سنتی، حکمرانی عمل یا فرایند حکومت کردن است که در این تعریف، حکمرانی با حکومت مترادف است (Lupala, 2015)، اما در واقع چنین نیست و هر کدام دارای تعریفی متفاوت از دیگری هستند. حکومت و حکمرانی دو الگو برای اداره امور عمومی‌اند. حکومت عهده‌دار تمامی وظایف است و موظف است که تمام خدمات را برای مصرف جامعه مدنی با شهروندان فراهم کند، ولی حکمرانی مسئولیت اداره عمومی میان سه نهاد حکومت، جامعه مدنی و بخش خصوصی را عهده‌دار است (Frey, 2023). حکمرانی؛ شامل مجموعه‌ای از مکانیسم‌های یکپارچه، فرایندها، نهادها و ارتباطات متقابل است که در آن، شهروندان و گروه‌های اجتماعی از حقوق و تکالیف خود آگاهی می‌یابند (Lupala, 2015). حکمرانی از دیدگاه بوئینگر (۱۹۹۱) دارای سه بعد عملکردی، ساختاری سیاسی و سازمانی است که هارفام و پونتینگ (۱۹۹۷) بعد فرهنگی را نیز بدان افزوده‌اند (ابدالی و همکاران، ۱۳۹۸).

حکومت و حکمرانی دو الگوی متفاوت در شیوه اداره شهرها هستند. تفاوت این دو ایده در میزان قدرت، نفوذ و صلاحیت سه عنصر دولت، بخش خصوصی و بخش مردمی (جامعه) در جامعه شهری است. حکمرانی به روش، شیوه یا نظام مدیریتی اشاره دارد که مرز بین سازمان‌ها و بخش‌های عمومی و خصوصی را نفوذپذیر کرده است (Frey, 2023).

شهری هوشمند پویا» انجام دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که پیکربندی عناصر، حالت حاکمیت، فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) و انواع تعامل شهروند-دولت از یک ابتکار به ابتکار دیگر متفاوت است و در طول زمان، در شبکه‌های اجتماعی-تکنیکی متعدد در عمل تغییر می‌کند، که منجر به ظهور جدید می‌شود. حالت‌های حکمرانی ارائه شده تأکید می‌کند که درک جدیدی از حکمرانی شهری هوشمند برای توسعه پایدار در عصر دیجیتال باید به عنوان یک فرایند پویا توسعه یابد. علاوه بر این، دو حالت حاکمیتی در حال ظهور را شناسایی کردند و یک رویکرد پویا برای بررسی حکمرانی شهری هوشمند در زمینه‌های دیگر پیشنهاد نمودند.

بین ۱ و همکاران (۲۰۲۳) در پژوهشی به بررسی عملکرد حکمرانی شهری با استفاده از شاخص حکمرانی شهری UN-Habitat در گونداریستی، شمال غربی اتیوپی پرداختند. شاخص حکومت شهری UN-Habitat (UGI) به عنوان یک چارچوب تحلیلی به کار گرفته شده است. UGI یک چارچوب ساده، آسان و انعطاف‌پذیر است که برای اندازه‌گیری کیفیت شیوه‌های حکمرانی شهری در بافت محلی مناسب است. نتایج نشان داد که بیشترین مقادیر در زیرشاخص‌های اثربخشی و مسئولیت‌پذیری به ترتیب با دامنه امتیازات بین ۰/۶۵ و ۰/۵۶ به دست آمده است. به همین ترتیب، کمترین ارزش‌ها در زیرشاخص‌های حقوق صاحبان سهام و مشارکت با امتیازهای بین ۰/۴۴ تا ۰/۳۷ به ثبت رسیده است. نتایج نشان داد که شهر هنوز نیاز به اجرای اصول حکمرانی صحیح دارد. بنابراین باید به اجرای اصول حکمرانی خوب شهری برای دستیابی به شهری مورد نیاز و متناسب با پارادایم شهر هوشمند توجه شود. ساختارهای نوآورانه با سیستم‌هایی برای پیاده‌سازی UGI برای توسعه پایدار شهری و برای ساختن شهرهای ما قابل زیست و رقابت در پارادایم شهرهای پایدار مورد نیاز است.

دیگر، موضوع مورد بحث درباره خوبی یا بدی حاکمیت نیست؛ بلکه کارآمدی، زندگی و مشارکت مورد نظر است. از این رو واژه شایسته‌گویای معنای good خواهد بود. استفاده ما از واژه حکمرانی خوب یا حاکمیت شایسته، گذشته از واژه‌شناسی، به همان مفهومی است که به وسیله سازمان‌های جهانی مسئول توسعه به کار گرفته شده است (Frey, 2023). به طور کلی، در ادبیات منتشر شده در سال‌های اخیر، واژه‌های حکمرانی خوب شهری، حکمرانی خوب شهری و حاکمیت شایسته شهری بیش از سایر اصطلاحات مورد نظر کارشناسان بوده است. اما با وجود این، آنچه مورد اهمیت می‌باشد، مفهوم و اصول رویکرد موردنظر است (Biswas et al., 2019).

حکمرانی شهری، طبق تعریف مرکز اسکان بشر سازمان ملل (هابیتات)، عبارت است از: مجموع روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت امور عمومی شهر از جانب افراد، نهادهای عمومی و نهادهای خصوصی. این فرایند مستمری است که از طریق آن، منافع متضاد یا متعارض با هم همراه شده و به یک کنش همکاری روی می‌آورند. بنا بر این تعریف، حکمرانی شهری نهادهای رسمی و همچنین اقدامات غیررسمی و سرمایه اجتماعی شهروندان را در بر می‌گیرد (Song et al., 2023).

در تعریف حکمرانی توسط بانک جهانی (۱۹۹۵) چنین آمده است: «حکمرانی مجموعه‌ای از روش‌های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی است که امور مشترک مردم را اداره می‌کند. حکمرانی فرایندی پیوسته است که از طریق آن منافع متضاد یا متنوع همساز شده و اقدام همکاری‌جویانه اتخاذ می‌گردد. حکمرانی؛ شامل نهادهای رسمی و نظام‌هایی است که برای تضمین رعایت قانون، قدرت یافته‌اند، همچنین قراردادهای غیررسمی که مردم و نهادها بر سر آن توافق نموده یا درک می‌کنند که به نفع آن‌ها است» (Beyene et al., 2023).

ماهیت حکمرانی در ارتباط متقابل و کنش و واکنش بین و درون نیروهای حکومتی و غیرحکومتی است. حکمرانی به شفاف‌سازی اختلافات بین دولت، بازار و جامعه مدنی و ایجاد سازوکارها و فرایندهایی برای برنامه‌ریزی راهبردی، تصمیم‌گیری و اجرا، و نیز به ایجاد ترکیباتی برای مسئولیت‌پذیری در انجام کارها اشاره دارد (Bajracharya & Khan, 2019). حکمرانی در لغت به معنای اداره و تنظیم امور است و به رابطه میان شهروندان و حکومت‌کنندگان اطلاق می‌شود. در واقع، این اصطلاح رابطه و نه دستگاه را توصیف می‌کند. بر خلاف حکومت، ایده حکمرانی بخش‌های عمومی، خصوصی و داوطلبانه را در بر می‌گیرد (بیگلر و همکاران، ۱۳۹۷).

در ادبیات منتشر شده، حکمرانی خوب را برگردان واژه Good Governance بیان کرده‌اند. با وجود این، اکثر صاحب‌نظران داخلی معتقدند به جای ترکیب عربی-فارسی حکمرانی، واژه حاکمیت را معادل Governance می‌توان به کار برد و به جای واژه خوب، واژه شایسته را معادل Good قرار داد. واژه حاکمیت شایسته به چند دلیل بر واژه‌هایی چون حکمرانی یا حکمرانی خوب ترجیح دارد. حکمرانی یا حکمرانی مترادف با حکومت (government) است که در عین حال به قدرت حاکم ریاست قوه مجریه (Governor) نیز اطلاق می‌شود؛ در صورتی که حاکمیت، چیزی بیش از صرف اعمال اقتدار توسط حکومت است (Teymouri et al., 2023). حاکمیت مستلزم کار فراسوی مرزهای بخش عمومی و نیز بین بخش‌های عمومی، خصوصی و اجتماعات محلی است. شراکت و شبکه‌سازی برای موفقیت در این عرصه امری اساسی به شمار می‌رود. به این ترتیب به نظر می‌رسد حاکمیت با حکومت یکسان نیست. حاکمیت یک فرایند است تا یک محصول؛ فرایندی که در سطوح مختلفی عمل می‌کند و واژه حاکمیت گویای معنای governance است (Chigbu, 2020). از طرفی

در گزارش کمیسیون حاکمیت جهانی که نقل قول بالا از آن اخذ شده است، حکمرانی به این صورت تعریف شده است: «مجموعه بسیار وسیعی از روش‌ها که اشخاص و مؤسسات هم در بخش خصوصی و هم در بخش دولتی با آنها به اداره امور مشترک خود می‌پردازند؛ خدماتی که دولت‌ها (حکومت‌ها) برای شهروندان فراهم می‌سازند تا در آن محیط، شهروندان قادر به فعالیت باشند» (Biswas et al., 2019).

با این اوصاف، حکمرانی خوب شهری یعنی اثرگذاری همه ارکان اثرگذار شهری بر مدیریت شهر، با تمام سازوکارهایی که به سوی تعالی شهر و شهروندان حرکت کنند، نه اینکه عرصه‌های عمومی و خصوصی کنار گذاشته شوند و فقط عرصه دولتی اختیاردار آن دو باشد (Badach & Dymnicka, 2017). اهداف کلان حکمرانی خوب شهری به شرح زیر تدوین شده‌اند:

۱. بازسازی جامعه مدنی برای تقویت و اعتلای بیشتر سازمان‌ها، نهادها و جوامع محلی
۲. کاهش فقر و جدایی‌گزینی‌های اجتماعی، قومی و فرهنگی در شهرها
۳. افزایش مشارکت و مداخله افراد و صاحبان منافع در فرایندهای سیاسی درون شهرها (Meyer & Auriacombe, 2019).

۴- روش پژوهش

تحقیق حاضر بنیادی- توسعه‌ای است. این پژوهش به صورت کیفی و با استراتژی موردکاوی که از استراتژی‌های تحقیقات کیفی است، به تبیین جنبه‌های مختلف حکمرانی خوب شهری و دیدگاه انتقادی می‌پردازد. در رابطه با دیدگاه

انتقادی و حکمرانی خوب شهری، پیشران‌ها، مؤلفه‌ها و گویه‌ها از طریق بررسی اسناد فرادست و مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل خبرگان جامعه علمی و متخصصان دانشگاهی بود که از سوابق اجرایی در سطوح تصمیم‌گیری برخوردار بوده و به اصطلاح خبرگان آگاه نام دارند. برای تعیین نمونه‌های این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. در صورتی که هدف از مصاحبه، اکتشاف و توصیف عقاید و نگرش‌های مصاحبه‌شوندگان باشد، با توجه به زمان و منابع قابل دسترس می‌توان از تعداد حدود ۱۰ الی ۲۰ نمونه برای انجام مصاحبه استفاده نمود و تا زمانی که محقق به اشباع نظری نرسیده باشد، فرایند نمونه‌گیری ادامه می‌یابد. در این تحقیق از ۲۰ نفر خبره استفاده شده است. محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر، شهر کرج می‌باشد. به منظور تدوین چارچوب نظری و پیشینه تحقیق از مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی مقالات، پایان‌نامه‌ها و کتب مربوطه استفاده می‌شود. در بخش مطالعه وضع موجود و معرفی محدوده مورد مطالعه و نیز بررسی شاخص‌ها، از برداشت‌های میدانی از طریق عکاسی، مصاحبه و همچنین اسناد فرادست منطقه و دیتابیس‌های GIS استفاده می‌شود. در این تحقیق از نرم‌افزار اکسل برای انجام محاسبات مربوط به روش دلفی فازی استفاده شده است.

۵- نتایج پژوهش

برای انجام تکنیک دلفی ابتدا ابعاد و مؤلفه‌های اولیه تعیین شده برای خبرگان ارسال شد. از خبرگان خواسته شد تا تمامی مفاهیم استخراج شده در تحقیق را بر اساس متغیرهای کلامی جدول ۱ اعمال نظر نمایند.

جدول ۱. متغیرهای کلامی فازی ۵ تایی

متغیر کلامی	علامت اختصاری	عدد فازی
خیلی مهم (Very Important)	VI	(0.75, 1, 1)

(0.5, 0.75, 1)	I	مهم (Important)
(0.25, 0.5, 0.75)	MI	متوسط مهم (Moderately Important)
(0, 0.25, 0.5)	U	بدون اهمیت (Unimportant)
(0, 0, 0.25)	VU	خیلی بدون اهمیت (Very Unimportant)

می‌توان وزن‌های نهایی را استخراج کرد. ضرب ماتریس در خود تا زمان همگرا شدن و تولید نتایج انجام می‌شود.

وزن نهایی ابعاد و مؤلفه‌های تحقیق در جدول ۲ ارائه شده است. برای مقایسه بهتر نتایج شکل‌های ۱ و ۲ تهیه شدند. وزن‌های نهایی ابعاد مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی به ترتیب اهمیت شامل: تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران، هماهنگی منطقه‌ای و ارتباط با سایر شهرها، کارایی و اثربخشی مدیریت شهری، نوآوری و یادگیری سازمانی در مدیریت شهری، حاکمیت قانون و انسجام نهادی، زیرساخت‌های هوشمند و دیجیتال‌سازی مدیریت شهری، توانمندسازی و آموزش، مقاومت فرهنگی و سازمانی، حاکمیت قانون و مبارزه با فساد، امنیت انسانی، مشارکت شهروندی و جامعه‌محوری، ابعاد انتقادی، اقتصاد شهری و سرمایه‌گذاری پایدار، مشارکت عمومی و دموکراسی شهری، سیاست‌گذاری مبتنی بر داده و شواهد علمی، عدالت اجتماعی و برابری، شفافیت و پاسخگویی، عدالت شهری و دسترسی برابر به خدمات، تأثیر فناوری‌های نوین و توسعه اجتماعی و فرهنگی می‌باشند.

وزن‌های نهایی مؤلفه‌های مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی به ترتیب اهمیت شامل: بودجه و درآمدهای دولت، تبادل تجربیات، شناسایی موانع فرهنگی در پذیرش نوآوری، تحلیل ساختارهای قدرت و پویایی‌های اجتماعی، توسعه زیرساخت‌های شهر هوشمند، توانمندسازی شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری و نظارت، شبکه‌های همکاری بین شهری، آموزش و پرورش مدیران و کارکنان از دیدگاه انتقادی، دیجیتال‌سازی فرایندها و دولت الکترونیک،

سپس، میزان اختلاف نظرات خبرگان برای دور اول و دوم سنجیده شد. اختلاف کمتر از ۰/۲ در همه معیارهای شرط توقف فرایند دلفی فازی می‌باشد.

تعداد ۶ مورد از معیارها هنوز دارای اختلاف بالای ۰/۲ بودند. پس نیاز بود تا یک دور دیگر پرسشنامه‌ها پر شوند. بدین ترتیب بعد از ارسال میزان اختلاف نظرات خبرگان با میانگین نظرات مرحله قبل، از آنها خواسته شد تا دوباره پرسشنامه را تکمیل نمایند.

بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌های دور سوم و انجام محاسبات توافق نظر بالای خبرگان بر روی معیارها مشخص شد. در این مرحله با دریافت بازخورد از خبرگان و درخواست آنها موارد با امتیاز کمتر از ۰/۷ از تمامی شاخص‌ها حذف شده و بقیه موارد به عنوان موارد نهایی انتخاب شد. در انتها تعداد شاخص‌های تحقیق برابر با ۱۵۰ مورد نهایی شد. شاخص‌های نهایی شده برای مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی برای خبرگان ارسال شد. از آنها خواسته با توجه به موارد ارائه شده نظرات خود را بیان کنند.

با استفاده از میانگین حساسی، نظرات خبرگان با یکدیگر ترکیب شد. نرمال کردن ماتریس ارتباط مستقیم: $N = SM$ که در این فرمول S به این صورت محاسبه می‌شود. ابتدا مجموع تمامی سطرها و ستون‌ها محاسبه می‌شود. معکوس بزرگترین عدد سطر و ستون برای میانگین نظرات خبرگان S را تشکیل می‌دهد. محاسبه سوپرماتریس اولیه، محاسبه ماتریس وزن برای ضرب شدن در سوپرماتریس اولیه، محاسبه سوپرماتریس وزن دار صورت گرفته است. حال با توان رساندن سوپرماتریس وزن دار (ضرب ماتریس در خود)

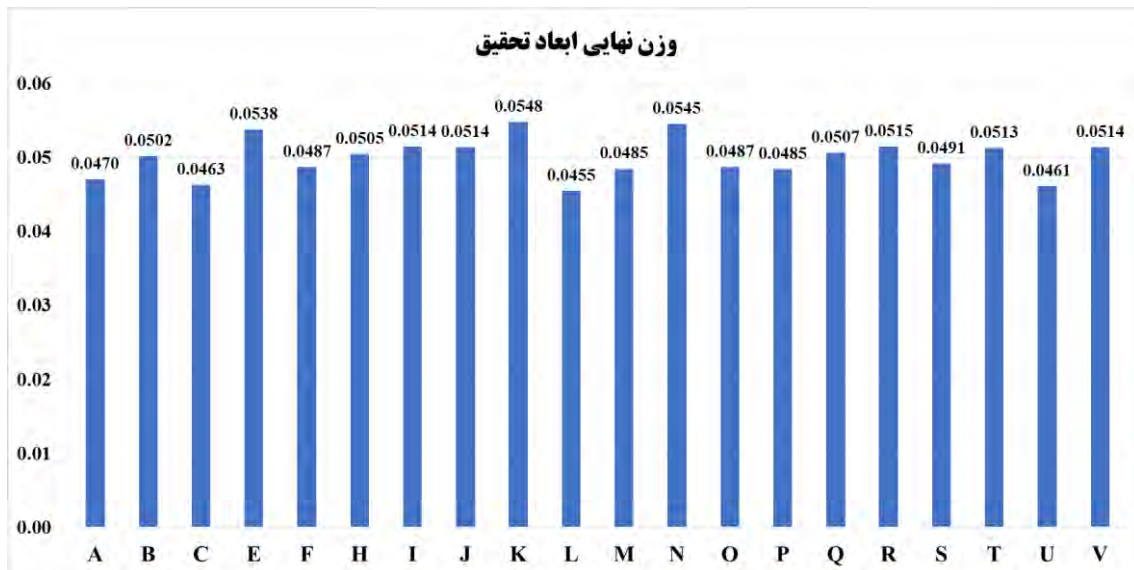
چالش‌های بوروکراتیک و سازمانی، کیفیت خدمات شهری، کاهش نابرابری‌های اجتماعی، نقش فناوری در تغییر ساختارهای حکمرانی، پاسخگویی مدیریت شهری، توزیع عادلانه منابع، شفافیت اطلاعاتی، تحلیل تضادهای اجتماعی و اقتصادی، ایجاد بسترهای نوآورانه برای تقویت پاسخگویی و نظارت، مشارکت شهروندان، سلامت و ایمنی انسان، مشارکت در تصمیم‌گیری، ارزیابی تأثیرات سیاست‌ها، زیرساخت‌های مقاوم، دسترسی عادلانه، سازوکارهای حل اختلاف، هماهنگی بین‌نهادی، به‌کارگیری فناوری‌های نوین، مقابله با فساد، ظرفیت‌سازی مدیران، دسترسی به امکانات فرهنگی، برنامه‌های مدیریت بحران، امنیت سیاسی و اقتصادی، تبعیت از قوانین، حفظ استقلال، رویکردهای نوآورانه، تشکل‌های مردمی و NGS، توزیع عادلانه خدمات سیاست‌های کاهش نابرابری، ارتباط دانشگاه و مدیریت شهری، شفافیت در فرایند مشارکتی، سازوکارهای نظارت عمومی، رعایت قوانین شهری، میزان مشارکت، دسترسی برابر به خدمات، توسعه ورزش و تفریحات، امنیت زیست‌محیطی و غذایی، سیستم‌های تحلیلی، اصلاح نظام مالیه شهری، ارتقای هویت شهری، اقتصاد مقاومتی، جذب سرمایه‌گذاری و حمایت از کسب‌وکارهای محلی می‌باشند.

جدول ۲- وزن نهایی ابعاد و مؤلفه‌های مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی

رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	مؤلفه	رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	بعد
16	0.0229	A1	شفافیت اطلاعاتی	17	۰,۰۴۷۰	A	شفافیت و پاسخگویی
14	0.0242	A2	پاسخگویی مدیریت شهری				
21	0.0190	B1	مشارکت در تصمیم‌گیری	11	۰,۰۵۰۲	B	مشارکت شهروندی و جامعه‌محوری
36	0.0160	B2	تشکل‌های مردمی و NGS				
41	0.0152	B3	سازوکارهای نظارت عمومی				
37	0.0158	C1	توزیع عادلانه خدمات	18	۰,۰۴۶۳	C	عدالت شهری و دسترسی برابر به خدمات
44	0.0150	C2	دسترسی برابر به خدمات				
38	0.0156	C3	سیاست‌های کاهش نابرابری				
11	0.0249	E1	کیفیت خدمات شهری	3	۰,۰۵۳۸	E	کارایی و اثربخشی مدیریت شهری
1	0.0289	E4	بودجه و درآمدهای دولت				
51	0.0116	F1	جذب سرمایه‌گذاری	13	۰,۰۴۸۷	F	اقتصاد شهری و سرمایه‌گذاری پایدار
52	0.0115	F2	حمایت از کسب‌وکارهای محلی				
48	0.0137	F3	اصلاح نظام مالیه شهری				
50	0.0120	F4	اقتصاد مقاومتی				
20	0.0191	H1	سلامت و ایمنی انسان	10	۰,۰۵۰۵	H	امنیت انسانی
46	0.0146	H2	امنیت زیست‌محیطی و غذایی				
32	0.0168	H3	امنیت سیاسی و اقتصادی				
33	0.0167	I1	تبعیت از قوانین	5	۰,۰۵۱۴	I	حاکمیت قانون و انسجام نهادی
26	0.0181	I2	هماهنگی بین‌نهادی				

رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	مؤلفه	رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	بعد
34	0.0166	I3	حفظ استقلال				
5	0.0259	J1	توسعه زیرساخت‌های شهر هوشمند	6	۰,۰۵۱۴	J	زیرساخت‌های هوشمند و دیجیتال‌سازی مدیریت شهری
9	0.0255	J2	دیجیتال‌سازی فرایندها و دولت الکترونیک				
31	0.0169	K1	برنامه‌های مدیریت بحران	1	۰,۰۵۴۸	K	تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران
23	0.0186	K2	زیرساخت‌های مقاوم				
19	0.0193	K3	مشارکت شهروندان				
49	0.0136	L1	ارتقای هویت شهری	20	۰,۰۴۵۵	L	توسعه اجتماعی و فرهنگی
30	0.0172	L2	دسترسی به امکانات فرهنگی				
45	0.0147	L3	توسعه ورزش و تفریحات				
47	0.0142	M1	سیستم‌های تحلیلی	15	۰,۰۴۸۵	M	سیاست‌گذاری مبتنی بر داده و شواهد علمی
22	0.0188	M2	ارزیابی تأثیرات سیاست‌ها				
39	0.0155	M3	ارتباط دانشگاه و مدیریت شهری				
7	0.0257	N1	شبکه‌های همکاری بین شهری	2	۰,۰۵۴۵	N	هماهنگی منطقه‌ای و ارتباط با سایر شهرها
2	0.0288	N2	تبادل تجربیات				
43	0.0150	O1	میزان مشارکت	14	۰,۰۴۸۷	O	مشارکت عمومی و دموکراسی شهری
24	0.0184	O2	دسترسی عادلانه				
40	0.0154	O3	شفافیت در فرایند مشارکتی				
15	0.0240	P1	توزیع عادلانه منابع	16	۰,۰۴۸۵	P	عدالت اجتماعی و برابری

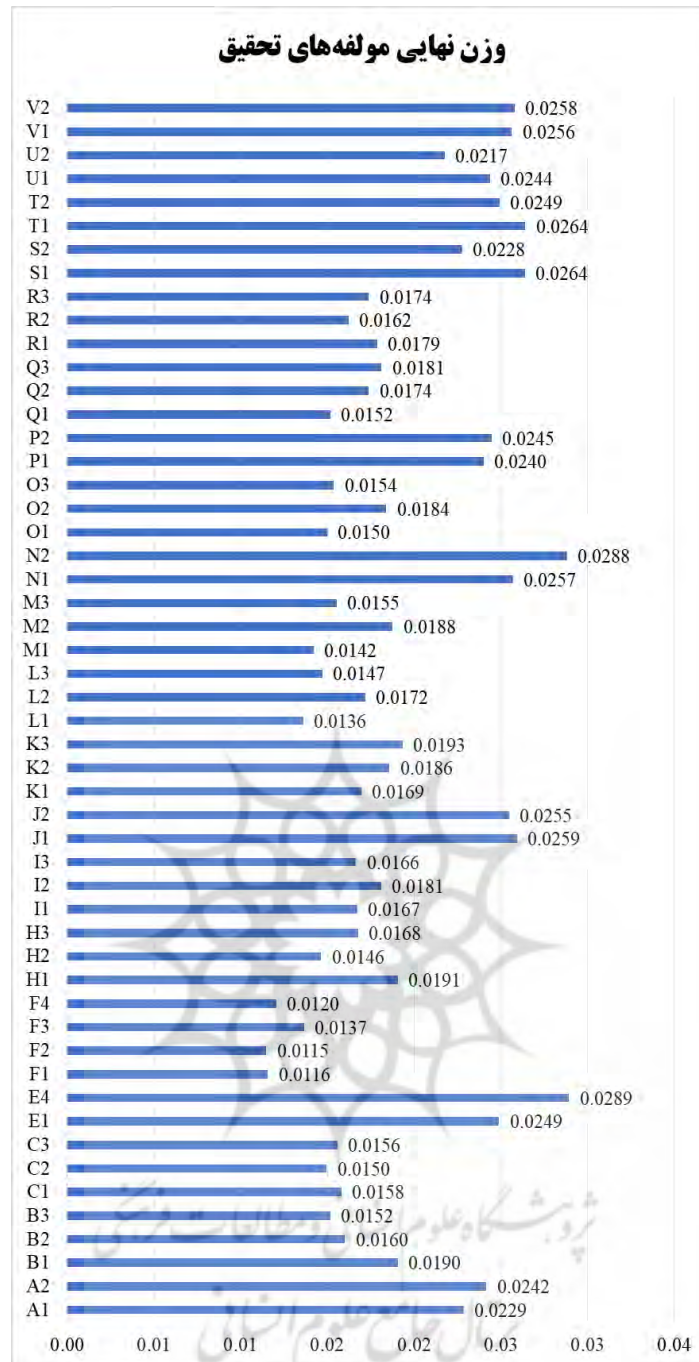
رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	مؤلفه	رتبه‌بندی	وزن نهایی	نماد	بعد
12	0.0245	P2	کاهش نابرابری‌های اجتماعی				
42	0.0152	Q1	رعایت قوانین شهری	9	۰,۰۵۰۷	Q	حاکمیت قانون و مبارزه با فساد
28	0.0174	Q2	مقابله با فساد				
25	0.0181	Q3	سازوکارهای حل اختلاف				
27	0.0179	R1	به‌کارگیری فناوری‌های نوین	4	۰,۰۵۱۵	R	نوآوری و یادگیری سازمانی در مدیریت شهری
35	0.0162	R2	رویکردهای نوآورانه				
29	0.0174	R3	ظرفیت‌سازی مدیران				
4	0.0264	S1	تحلیل ساختارهای قدرت و پویایی‌های اجتماعی	12	۰,۰۴۹۱	S	ابعاد انتقادی
17	0.0228	S2	تحلیل تضادهای اجتماعی و اقتصادی				
3	0.0264	T1	شناسایی موانع فرهنگی در پذیرش نوآوری	8	۰,۰۵۱۳	T	مقاومت فرهنگی و سازمانی
10	0.0249	T2	چالش‌های بوروکراتیک و سازمانی				
13	0.0244	U1	نقش فناوری در تغییر ساختارهای حکمرانی	19	۰,۰۴۶۱	U	تأثیر فناوری‌های نوین
18	0.0217	U2	ایجاد بسترهای نوآورانه برای تقویت پاسخگویی و نظارت				
8	0.0256	V1	آموزش و پرورش مدیران و کارکنان از دیدگاه انتقادی	7	۰,۰۵۱۴	V	توانمندسازی و آموزش
6	0.0258	V2	توانمندسازی شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری و نظارت				

نمودار ۱- نمودار مقایسه وزن نهایی ابعاد مدل بومی سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه

انتقادی

نمودار ۲- نمودار مقایسه وزن نهایی مؤلفه‌های مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهاد

مدل بومی‌سازی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی که در این پژوهش ارائه شده است، شامل مجموعه‌ای از ابعاد و مؤلفه‌های کلیدی است که بر مبنای نیازها و شرایط خاص شهری طراحی شده‌اند. تحلیل وزن نهایی این ابعاد نشان می‌دهد که برخی از جنبه‌ها در نظام

حکمرانی شهری از اهمیت بیشتری برخوردار هستند و در اولویت سیاست‌گذاری‌های شهری قرار دارند. در پاسخ به این سؤال که شاخص‌ها و مؤلفه‌های حکمرانی خوب شهری با تأکید بر رویکرد انتقادی کدامند؟ می‌توان گفت یکی از مهم‌ترین یافته‌های این مطالعه، نقش کلیدی تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران (K) در مدل حکمرانی

پاسخگویی، تقویت مشارکت اجتماعی، توسعه سیاست‌های عدالت‌محور و به‌کارگیری زیرساخت‌های هوشمند، از جمله راهکارهای کلیدی برای دستیابی به حکمرانی مطلوب شهری محسوب می‌شوند.

وزن‌های نهایی ابعاد مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی به ترتیب اهمیت شامل: تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران، هماهنگی منطقه‌ای و ارتباط با سایر شهرها، کارایی و اثربخشی مدیریت شهری، نوآوری و یادگیری سازمانی در مدیریت شهری، حاکمیت قانون و انسجام نهادی، زیرساخت‌های هوشمند و دیجیتال‌سازی مدیریت شهری، توانمندسازی و آموزش، مقاومت فرهنگی و سازمانی، حاکمیت قانون و مبارزه با فساد، امنیت انسانی، مشارکت شهروندی و جامعه‌محوری، ابعاد انتقادی، اقتصاد شهری و سرمایه‌گذاری پایدار، مشارکت عمومی و دموکراسی شهری، سیاست‌گذاری مبتنی بر داده و شواهد علمی، عدالت اجتماعی و برابری، شفافیت و پاسخگویی، عدالت شهری و دسترسی برابر به خدمات، تأثیر فناوری‌های نوین و توسعه اجتماعی و فرهنگی می‌باشند. وزن‌های نهایی مؤلفه‌های مدل بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی به ترتیب اهمیت شامل: بودجه و درآمدهای دولت، تبادل تجربیات، شناسایی موانع فرهنگی در پذیرش نوآوری، تحلیل ساختارهای قدرت و پویایی‌های اجتماعی، توسعه زیرساخت‌های شهر هوشمند، توانمندسازی شهروندان در فرایندهای تصمیم‌گیری و نظارت، شبکه‌های همکاری بین‌شهری، آموزش و پرورش مدیران و کارکنان از دیدگاه انتقادی، دیجیتال‌سازی فرایندها و دولت الکترونیک، چالش‌های بوروکراتیک و سازمانی، کیفیت خدمات شهری، کاهش نابرابری‌های اجتماعی، نقش فناوری در تغییر ساختارهای حکمرانی، پاسخگویی مدیریت شهری، توزیع عادلانه منابع، شفافیت اطلاعاتی، تحلیل تضادهای اجتماعی و اقتصادی، ایجاد بسترهای نوآورانه برای تقویت پاسخگویی و نظارت، مشارکت شهروندان، سلامت و ایمنی انسان، مشارکت

شهری است. این بعد دارای بالاترین وزن نهایی بوده که نشان‌دهنده ضرورت برنامه‌ریزی دقیق و جامع برای مدیریت بحران‌های شهری مانند بلایای طبیعی، بحران‌های اقتصادی، و مخاطرات اجتماعی است. تاب‌آوری شهری به مفهوم توانایی یک شهر برای پیشگیری، واکنش، و بازبایی از بحران‌ها است که بدون برنامه‌ریزی مناسب می‌تواند موجب آسیب‌های جدی به زیرساخت‌ها، جامعه و اقتصاد شهری شود. در این راستا، مؤلفه‌هایی نظیر برنامه‌های مدیریت بحران (K1) و زیرساخت‌های مقاوم (K2) نقش مهمی در افزایش توانمندی شهرها در برابر بحران‌ها دارند. این نتایج با مطالعات کاظمی و رحمانی (۱۳۹۹)، مشکینی و همکاران (۱۳۹۹)، عزیزی و همکاران (۱۳۹۹)، Keser (۲۰۲۳)، Muslim and Kurniawan (۲۰۲۰)، ابدالی و همکاران (۱۳۹۸)، هادی بیگلو و همکاران (۱۳۹۷) و Chigbu (۲۰۲۱) همسویی و همخوانی دارد. نتایج حاکی از این است که اجرای موفقیت‌آمیز موارد ارائه‌شده در این پژوهش مستلزم رویکردی جامع، هماهنگ و نظام‌مند میان دولت، شهرداری‌ها، نهادهای مدنی، بخش خصوصی و شهروندان است. بومی‌سازی این راهکارها، متناسب با شرایط اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی کلان‌شهرهایی مانند کرج، می‌تواند الگویی کارآمد برای سایر شهرهای ایران باشد و به تحقق حکمرانی مطلوب شهری کمک کند. در این راستا، ضروری است که سیاست‌گذاران شهری با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، الگوهای مشارکتی و سیستم‌های شفاف و پاسخگو، بستر لازم را برای توسعه پایدار، عادلانه و هوشمند شهری فراهم سازند. این عوامل و مؤلفه‌ها که به‌عنوان بخشی از مدل بومی حکمرانی خوب شهری ارائه شده‌اند، قابلیت اجرایی داشته و می‌توانند به بهبود مدیریت شهری در کلان‌شهر کرج و سایر شهرهای ایران کمک کنند. همکاری چندجانبه میان دولت، شهرداری‌ها، نهادهای مدنی، بخش خصوصی و جامعه مدنی، نقشی اساسی در تحقق این هدف دارد. بهره‌گیری از رویکردهای نوین مدیریت شهری، افزایش شفافیت و

مؤلفه‌های مدل مانند اقتصاد شهری و سرمایه‌گذاری پایدار (F) و توسعه اجتماعی و فرهنگی (L) وزن کمتری در مدل پیشنهادی دارند. این موضوع می‌تواند ناشی از کم‌توجهی سیاست‌گذاران به این ابعاد یا نبود بسترهای مناسب برای پیاده‌سازی مؤثر آن‌ها باشد. به‌عنوان مثال، جذب سرمایه‌گذاری (F1) و حمایت از کسب‌وکارهای محلی (F2) جزو مؤلفه‌هایی هستند که وزن کمتری نسبت به سایر ابعاد داشته‌اند. این امر نشان می‌دهد که در سیاست‌های شهری ایران، توجه کافی به توسعه اقتصادی پایدار و حمایت از کسب‌وکارها نشده است. این نتایج با مطالعات رجبی و خستو (۱۳۹۷)، Frey (۲۰۲۳)، Adu و همکاران (۲۰۲۰)، ملکی و همکاران (۱۳۹۷) و پوراحمد و همکاران (۱۳۹۷) همسویی و همخوانی دارد. نتایج حاکی از این است که تحلیل مدل بومی‌سازی حکمرانی خوب شهری نشان داد که برای دستیابی به یک حکمرانی کارآمد و پاسخگو، نیاز به توجه همزمان به مجموعه‌ای از ابعاد مدیریتی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی وجود دارد. یافته‌ها نشان دادند که برخی از ابعاد مانند تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران، کارایی و اثربخشی مدیریت شهری و هماهنگی منطقه‌ای، بیشترین تأثیر را در ارتقای حکمرانی شهری دارند. این نشان‌دهنده این است که در سیاست‌گذاری‌های آینده باید تأکید بیشتری بر این ابعاد شود.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که دستیابی به یک الگوی بومی حکمرانی خوب شهری مستلزم نگرشی چندبعدی و انتقادی به مدیریت شهری است. حکمرانی خوب شهری صرفاً با رویکردهای سنتی مدیریت امکان‌پذیر نیست، بلکه نیازمند نوآوری، مشارکت فعال شهروندان، استفاده از فناوری‌های نوین و سیاست‌گذاری مبتنی بر داده و شواهد علمی است. در این راستا، بومی‌سازی این الگو در ایران باید متناسب با ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهرهای مختلف کشور طراحی شود. کلان‌شهر کرج، به‌عنوان یکی از شهرهای در حال توسعه، نیازمند رویکردی منسجم برای تقویت

تصمیم‌گیری، ارزیابی تأثیرات سیاست‌ها، زیرساخت‌های مقاوم، دسترسی عادلانه، سازوکارهای حل اختلاف، هماهنگی بین‌نهادی، به‌کارگیری فناوری‌های نوین، مقابله با فساد، ظرفیت‌سازی مدیران، دسترسی به امکانات فرهنگی، برنامه‌های مدیریت بحران، امنیت سیاسی و اقتصادی، تبعیت از قوانین، حفظ استقلال، رویکردهای نوآورانه، تشکل‌های مردمی و NGOs، توزیع عادلانه خدمات، سیاست‌های کاهش نابرابری، ارتباط دانشگاه و مدیریت شهری، شفافیت در فرایند مشارکتی، سازوکارهای نظارت عمومی، رعایت قوانین شهری، میزان مشارکت، دسترسی برابر به خدمات، توسعه ورزش و تفریحات، امنیت زیست‌محیطی و غذایی، سیستم‌های تحلیلی، اصلاح نظام مالیه شهری، ارتقای هویت شهری، اقتصاد مقاومتی، جذب سرمایه‌گذاری و حمایت از کسب‌وکارهای محلی می‌باشند. هماهنگی منطقه‌ای و ارتباط با سایر شهرها (N) یکی از ابعاد پراهمیت در مدل حکمرانی شهری محسوب می‌شود. در دنیای مدرن، شهرها نه‌تنها به‌عنوان واحدهای مستقل عمل نمی‌کنند، بلکه در شبکه‌ای پیچیده از ارتباطات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی با سایر مناطق قرار دارند. از این‌رو، بهبود تعاملات بین‌شهری و بهره‌گیری از تجربیات موفق در سایر شهرها می‌تواند به افزایش کارایی سیستم حکمرانی کمک کند. مؤلفه‌های شبکه‌های همکاری بین‌شهری (N1) و تبادل تجربیات (N2) در این راستا مورد توجه قرار گرفته‌اند. بعد دیگری که اهمیت بالایی در این پژوهش داشته، کارایی و اثربخشی مدیریت شهری (E) است. یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که در مدیریت شهری ایران مشاهده می‌شود، ضعف در نظام بودجه‌ریزی و عدم بهره‌وری مناسب در مدیریت منابع مالی است. یافته‌ها نشان داده است که بودجه و درآمدهای دولت (E4) دارای بالاترین وزن در بین مؤلفه‌های مدل بوده که نشان می‌دهد مدیریت منابع مالی و تخصیص بودجه به‌صورت شفاف و عادلانه می‌تواند تأثیر بسزایی در بهبود عملکرد سیستم شهری داشته باشد. از سوی دیگر، برخی از ابعاد و

عادلانه به خدمات عمومی مانند حمل و نقل، آموزش و بهداشت تدوین گردد.

توانمندسازی مدیران و شهروندان در فرایندهای نظارتی: افزایش آموزش‌های مرتبط با نظارت و شفافیت می‌تواند به بهبود حکمرانی شهری و افزایش مسئولیت‌پذیری نهادهای شهری کمک کند. ۱

رتقای شفافیت و پاسخگویی در مدیریت شهری: برای بهبود شفافیت و پاسخگویی در مدیریت شهری، اتخاذ سیاست‌های مبتنی بر شفافیت اطلاعاتی و نظارت مستمر ضروری است.

گسترش سامانه‌های گزارش‌دهی عمومی: راه‌اندازی بسترهای دیجیتال مانند اپلیکیشن‌های موبایلی و وبسایت‌های تعاملی که به شهروندان امکان گزارش مشکلات شهری، فساد اداری و ارزیابی عملکرد مسئولان را می‌دهد.

ایجاد مراکز نظارت مردمی: تشکیل شوراهای محلی و کارگروه‌های اجتماعی برای نظارت بر تخصیص بودجه، روند اجرایی پروژه‌های شهری و بررسی شفافیت در تصمیم‌گیری‌های کلان‌شهری.

راه‌اندازی اپلیکیشن‌های خدمات شهری: توسعه نرم‌افزارهای موبایلی که امکان ارتباط مستقیم شهروندان با مسئولان شهری، دریافت خدمات غیرحضور و ارائه بازخورد درباره عملکرد شهرداری را فراهم می‌کند.

افزایش امنیت داده‌ها و ایجاد سیستم‌های سایبری مقاوم: توسعه زیرساخت‌های فناوری اطلاعات با هدف حفاظت از داده‌های شهری، ایجاد سیستم‌های مقاوم در برابر حملات سایبری و افزایش اعتماد عمومی به خدمات الکترونیکی شهری.

کمبود اطلاعات شفاف و قابل‌دسترس درباره عملکرد مدیریت شهری و نیز چالش‌های اجرایی در پیاده‌سازی مدل‌های جدید مدیریت شهری به دلیل مقاومت نهادی از محدودیت‌های پژوهش به شمار می‌رود. بررسی بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی شهر کرج و قابلیت‌های آن نیازمند انجام

شفافیت، عدالت اجتماعی، اقتصاد پایدار و امنیت انسانی است. شفافیت و پاسخگویی از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی هستند که می‌توانند اعتماد عمومی را افزایش داده و فساد اداری و شهری را کاهش دهند. مشارکت فعال شهروندان در تصمیم‌گیری‌های شهری نه تنها مشروعیت سیاست‌های اجرایی را ارتقا می‌دهد، بلکه کیفیت خدمات شهری و سطح رضایت عمومی را نیز بهبود می‌بخشد. عدالت اجتماعی، به‌عنوان یکی از اصول بنیادین حکمرانی خوب، مستلزم توازن در توزیع خدمات شهری و ایجاد فرصت‌های برابر اقتصادی برای همه اقشار جامعه است.

با توجه به یافته‌های این مطالعه، پیشنهادات زیر برای بهبود مدل حکمرانی شهری ارائه می‌شود:

ارتقای تاب‌آوری شهری و مدیریت بحران: تدوین برنامه‌های جامع برای کاهش آسیب‌پذیری شهرها در برابر بحران‌های مختلف نظیر بلایای طبیعی، بحران‌های اقتصادی و تهدیدات اجتماعی ضروری است. این برنامه‌ها باید شامل توسعه زیرساخت‌های مقاوم، ایجاد سامانه‌های هشدار سریع، و افزایش مشارکت شهروندان در مدیریت بحران باشد.

توسعه اقتصاد شهری پایدار: سیاست‌هایی مانند حمایت از کسب و کارهای محلی، جذب سرمایه‌گذاری‌های پایدار و اصلاح نظام مالیه شهری می‌تواند موجب افزایش پایداری اقتصاد شهری شود.

افزایش مشارکت شهروندی و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد: با توجه به وزن پایین تشکل‌های مردمی (B2)، لازم است که سیاست‌هایی برای افزایش نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در فرایندهای تصمیم‌گیری شهری تدوین شود. به‌کارگیری فناوری‌های نوین در حکمرانی شهری: استفاده از هوش مصنوعی، تحلیل داده‌های کلان و سیستم‌های دیجیتال می‌تواند موجب بهبود کارایی مدیریت شهری و کاهش مشکلات بروکراتیک شود.

بهبود توزیع عادلانه خدمات شهری: برای کاهش نابرابری‌ها در سطح شهری، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌های اجرایی مشخصی برای تضمین دسترسی

زیاری، کرامت اله. حاتمی‌نژاد، حسین. شریفی، امیر. (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی مدیریت شهری شهر سنندج با رویکرد حکمروایی خوب، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۶(۳)، ۱-۱۵.

شجاعی باغینی، داریوش، صفوی، بیژن، (۱۳۹۹) پیش‌بینی شاخص‌های توسعه پایدار شهر تهران در افق ۱۴۰۴ در چارچوب یک الگوی سیستم دینامیک، معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۳۱.

عزیزی، منصور، درسخوان، رسول، پورمحمدی، محمدرضا. (۱۳۹۹). واکاوی نقش طرح‌های ساختاری- راهبردی در تحقق انگاره حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ شهر تهران). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۲(۴)، ۱۳۵۷-۱۳۷۱.

قربانی، ارسلان و کشوریان آزاد، محسن. (۱۳۹۶). بررسی جنبش‌های اجتماعی خاورمیانه از نظرگاه نظریه انتقادی مکتب فرانکفورت، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۷(۲۵)، ۱۵-۴۰.

کاظمی، حیدر، رحمانی، بیژن. (۱۳۹۹). ارزیابی حکمرانی خوب شهری برای شهرهای ایران مطالعه موردی: شهر اهواز، آمایش محیط، ۱۳(۴۸)، ۸۹-۱۰۸.

مشکینی، ابوالفضل، حسین پور، مهدی، خدایی، سارا. (۱۳۹۹) تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل).

ملکی، سعید، آروین، محمود، بذرافکن، شهرام. (۱۳۹۷). بررسی نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در تحقق شهر تاب‌آور (مطالعه موردی: شهر اهواز)، دانش شهرسازی، ۲(۴)، ۱-۱۸.

نوروزی، نورمحمد. (۱۴۰۰). بازخوانی حکمرانی خوب در پرتو چشم اندازه‌های ناهمسان: برنامه بهینه‌سازی سیاست‌گذاری عمومی، دستورکار گذار به دموکراسی یا راهبرد بازتولید هژمونی، دولت پژوهی، ۷(۲۵)، ۷۳-۱۰۷.

پژوهش‌های طولانی‌مدت در پژوهش‌های آتی است تا بتوان تأثیرات بلندمدت این فرایند بومی‌سازی الگوی حکمرانی خوب شهری بر اساس دیدگاه انتقادی شهر کرج مورد بررسی قرار داد.

۷- منابع

ابدالی، افشار؛ ذبیحی، حسین؛ ماجدی، حمید. (۱۳۹۸) تبیین چارچوب مفهومی حکمروایی خوب شهری مبتنی بر مدیریت یکپارچه شهری (نمونه موردی: کلان شهر تهران). فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۲(۱).

الهیوردی‌زاده، رضا، احمدی‌پور، زهرا، کریمی، مهدی، صفری، عبدالله. (۱۳۹۵). تبیین رابطه بین توسعه‌یافتگی سرزمین با سازه‌های انسانی مستقر در فضای جغرافیایی با تأکید بر جغرافیای انتقادی و انسان‌گرا (مطالعه موردی: ایران)، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۷(۱)، ۱۶۳-۱۸۶.

بیگللو، حسین هادی، سرور، رحیم، و نوری، علی، (۱۳۹۷) تبیین تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری با تأکید بر هوشمندسازی مکان؛ موردکاوی شهر تهران، نشریه مدیریت شهری، ۵۲.

پوراحمد، احمد، دربان آستانه، علیرضا، زنگنه شهرکی، سعید، پورقربان شیوا. (۱۳۹۹). شناسایی شاخص‌های استراتژی توسعه شهری در جهت تاب‌آوری و توانمندسازی جزیره کیش در افق ۱۴۱۷.

خمجانی، شبناز، سرور، رحیم، امیرعزیدی، طوبی، اربابی سبزواری، آزاده. (۱۴۰۱)، تحلیل تطبیقی حکمروایی خوب شهری- مطالعه موردی: مناطق ۲ و ۱۰ شهر تهران، نشریه جغرافیا، ۲۰(۷۲)، ۷۹-۹۴.

رجبی، مرضیه، خستوی، مریم، (۱۳۹۷) تحقق حکمروایی خوب شهری با تأکید بر مفهوم عدالت فضایی و اجتماعی (نمونه موردی: شهر رشت)، نشریه مدیریت شهری، ۵۴.

- development and the integrated approach to urban governance—Case study City of Zagreb. *Sustainability*, 15(12), 9213.
- Lupala, J. M. (2015). Urban governance in the changing economic and political landscapes: A comparative analysis of major urban centres of Tanzania. *Current Urban Studies*, 3(2), 147-160.
- Meyer, N., & Auriacombe, C. (2019). Good urban governance and city resilience: An afrocentric approach to sustainable development. *Sustainability*, 11(19), 5514.
- Muslim, A., & Kurniawan, T. (2020). Community Action Plan (CAP) Dalam Penataan Kawasan Kumuh Dari Perspektif Good Urban Governance: Sebuah Tinjauan Literatur. *J-3P (Jurnal Pembangunan Pemberdayaan Pemerintahan)*, 33-50.
- Przebylłowicz, E., & Cunha, M. A. (2024). Governing in the digital age: The emergence of dynamic smart urban governance modes. *Government Information Quarterly*, 41(1), 101907.
- Song, K., Chen, Y., Duan, Y., & Zheng, Y. (2023). Urban governance: A review of intellectual structure and topic evolution. *Urban Governance*.
- Teymouri, F., Mobaraki, M., Meymandi, M. H., & Rezaei, M. (2023). Investigating the Obstacles to Achieving Good Governance in the Public Sector with an Emphasis on Civic Ethics. *Int J Ethics Soc*, 4(4), 15-22.
- Wang, C., Zhan, J., & Xin, Z. (2020). Comparative analysis of urban ecological management models incorporating low-carbon transformation. *Technological Forecasting and Social Change*, 159, 120190.
- Adu, C. K. (2020). A Critical Analysis of European Union Good Governance Policy Towards Ghana, 2000-2013 (Doctoral dissertation, Coventry University).
- Badach, J., & Dymnicka, M. (2017). Sustainable Urban Planning. In IOP conference Series: Materials science and engineering (Vol. 245, No. 8, p. 082017). IOP Publishing.
- Bajracharya, B., & Khan, S. (2019). Urban governance in Australia: a case study of Brisbane City. In *New urban agenda in Asia-Pacific: governance for sustainable and inclusive cities* (pp. 225-250). Singapore: Springer Singapore.
- Beyene, E., Adam, A. G., & Minale, A. S. (2023). Examining the practice of urban governance using UN-Habitat urban governance index in Gondar city, North West Ethiopia. *Cogent Social Sciences*, 9(1), 2208934.
- Biswas, R., Jana, A., Arya, K., & Ramamritham, K. (2019). A good-governance framework for urban management. *Journal of Urban Management*, 8(2), 225-236.
- Cggg,, ... (0000(0.. e eeett rrr “dddd eeee aaance” ff rrrban land in Sub-Saharan Africa: insight into Windhoek, Namibia. In *Land Issues for Urban Governance in Sub-Saharan Africa* (pp. 17-34). Cham: Springer International Publishing.
- Frey, K. (2023). Development, good governance, and local democracy. *Brazilian Political Science Review*, 2, 39-73.
- Keser, I. (2023). Interdependence and complementarity of a multi-dimensional concept of sustainable